

מהותו של שליחות

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ע עמוד ב
אמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדייקוס, וחזר ואמר אל תכתבו - אין דבריו האחרונים כלום. אר"ש בן לקיש: כותבין ונותנין גט לאלתר, ור' יוחנן אמר: אין כותבין אלא לכשישתפה. מ"ט דר"ל? דקתני: אין בדבריו האחרונים כלום. ור' יוחנן? אמר לך: אין בדבריו האחרונים כלום, דלכי מתציל לא צריך למיהדר אימלוכי ביה, ולעולם אין כותבין אלא לכשישתפה. במאי קמיפלגי? ר"ל מדמי ליה לישן, ור' יוחנן מדמי ליה לשוטה. ור' יוחנן נמי לידימיה לישן! ישן לא מחוסר מעשה, האי מחוסר מעשה. ור"ל נמי נידמיה לשוטה! שוטה לא סמיה בידן, האי סמיה בידן, בישראל סומקא אגומרי וחמרא מרקא. ומי אמר ר' יוחנן הכי? והאמר רב יהודה אמר שמואל: שחט בו שנים או רוב שנים, ורמז ואמר כתבו גט לאשתי - הרי אלו יכתבו ויתנו, ותניא: ראוהו מגויד או צלוב על הצליבה, ורמז ואמר כתבו גט לאשתי - הרי אלו יכתבו ויתנו! הכי השתא, התם דעתא צילותא היא, וכחישותא הוא דאתחילה ביה, הכא דעתא שגישתא היא.

רש"י מסכת גיטין דף ע עמוד ב
כותבין ונותנין גט לאלתר - ואפילו בתוך חוליו הואיל ואמר קודם לכן ולא אמרינן שוטה הוא ואינו יכול לגרש. אימלוכי ביה - ליטול רשות. האי מחוסר מעשה - שצריך רפואה בשרא סומקא אגומרי. לא סמיה בידן - אין סם רפואתו בידינו. מגויד - מחותך בחתיכות לשון גודו אילנא (דניאל ד). צילותא היא - צלולה היה דעתו אלא שכחש כחו מלהוציא דבר בפיו. שגישתא - תרגום של מהומה כלומר דעת מבולבל.

רמב"ם הלכות גירושין פרק ב הלכה טו
אמר כשהוא בריא כתבו גט ותנו לאשתי ואחר כך נבעת ממתינין עד שיבריא וכותבין ונותנין לה, ואין צריך לחזור ולהמלך בו אחר שהבריא, **ואם כתבו ונתנו קודם שיבריא** הרי זה פסול {מדרבנן}.
- לדעת הרמב"ם הגט שנתן השליח בזמן שהבעל חולה ואינו בר דעת כשר מדאורייתא

(רמב"ם הלכות גירושין פרק י הלכה ב)
וכל מקום שאמרנו בחיבור זה שהגט פסול הרי זה פסול מדברי סופרים בלבד ונפסלה בו מן הכהונה מדברי תורה, ולכתחלה לא תנשא ואם נשאת לא תצא והולד כשר, וכותבין לה גט אחר כשר ונותנין לה והיא תחת בעלה, ואם אי אפשר לכתוב אחר והיה הבעל ותיק וגירש מעצמו הרי זה משובח אם אין לו בנים, אבל אם יש לו בנים לא יוציא מפני פסול הגט שמא יוציא לעז על בניו.)

טור אבן העזר הלכות גיטין סימן קכא
היה בריא בשעה שצוה לכותבו ואח"כ אחזו החולי אין כותבין אותו בעודו בחליו **ואם כתבו ונתנוהו בחליו אינו כלום** לא שנא מת מתוך החולי לא שנא נטרפא
- לדעת הטור פסול מדאורייתא

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף יג עמוד א

מתני'. האומר תנו גט זה לאשתי, שטר שחרור זה לעבדי, ומת - לא יתנו לאחר מיתה; תנו מנה לאיש פלוני, ומת - יתנו לאחר מיתה.

רש"י מסכת גיטין דף יג עמוד א

לא יתנו לאחר מיתה - דגיטא לא הוי עד דמטי לידיה וכי מטי לידיה הא מית ליה משחרר ופקעה ליה רשותיה.

תוספות מסכת גיטין דף יג עמוד א

לא יתנו לאחר מיתה - וקמ"ל דאין גט לאחר מיתה אף על גב דבהדיא תנן בפרק מי שאחזו (לקמן ד' עב). דאין גט לאחר מיתה הכא איצטריך לאשמועין (בגט שחרור שגם אחר שכתבוהו לא זכה בו העבד ואפי' בגט אשה נמי אשמועין) דאע"ג שמינה המגרש בחייו השליח לא חשיב להיות כמותו אחר מותו כאילו הוא עצמו קיים אלא חשיב גט לאחר מיתה והתם אשמועין דאע"ג שבא הגט ליד האשה מחיים הוי גט אחר מיתה ואשמועין נמי לישני דתני התם הי משמע מחיים והי משמע אחר מיתה.

קצות החושן סימן קפח

(ב) שאינם בני דעת. וראוי לספק היכא דהיה פקח בשעה שעשאו שליח וקודם שגמר השליח שליחותו נשתטה המשלח, מי אזלינן בתר מעיקרא ובשעה שעשאו שליח פקח היה ועומד במקום המשלח, או אזלינן בתר בסוף והרי בשעת גמר השליחות נשתטה המשלח ובטלה שליחות.

אמנם מצאנו שנחלקו בזה קמאי, דלדעת הרמב"ם פ"ב (מגירושין הט"ו) אם היה בריא בשעת מינוי שליחות ואח"כ אחזו חולי שטות דאם נתנו השליח הו"ל גט מן התורה ואינו פסול אלא מדרבנן שלא יאמרו שוטה בר גירושין, ולדעת הטור באה"ע סימן קכ"א כה"ג הגט פסול מן התורה. ועיין פר"ח הלכות גיטין (סימן קכ"א סעיף ב') שהעלה כדעת הרמב"ם, וכתב דאפילו גוסס דאינו בר גירושין אם עשאו שליח קודם ואח"כ נעשה גוסס נמי מהני שליחותיה וע"ש.

ולדעת הרמב"ם דמן התורה הוי גט ואינו פסול אלא מדרבנן שלא יאמרו שוטה בר גירושין, א"כ הכא גבי ממון כה"ג לא גמרינן, אבל לדעת הטור דהוי מן התורה ביטול השליחות כל שנשתטה בשעת גמר השליחות, א"כ בממון נמי ליכא שליחות.

אמנם אכתי צריך להתבונן לפי דעת הרמב"ם דלא מיבטל שליחותיה אפילו נשתטה בשעת גמר השליחות ומשום דכבר עמד השליח במקום המשלח בשעה שעשאו, א"כ הא דתנן פ"ק דגיטין (יג, א) האומר תנו גט זה לאשתי שטר שחרור זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה, ואמאי נימא כבר עמד השליח במקום המשלח, דהא גוסס או נשתטה נמי אין במעשיהם כלום ואמרינן כבר נעשה כמותו. ובתוס' שם פ"ק דגיטין דף י"ג (ע"א ד"ה לא יתנו) ז"ל, וקמ"ל דאין גט לאחר מיתה, אף על גב דבהדיא תנן פרק מי שאחזו (שם עב, א) דאין גט לאחר מיתה, הכא איצטריך לאשמועין דאע"ג שמינה המגרש בחייו לא חשיב להיות כמותו לאחר מיתה כאילו הוא עצמו קיים אלא חשיב גט לאחר מיתה עכ"ל, וכ"כ תוס' פרק מי שמת (ב"ב) דף קנ"א (ע"ב ד"ה תנו גט) ע"ש. והיא גופה קשיא דלמה לא יהיה השליח כמותו לאחר מיתה כיון דכבר נעשה שליח בחייו, וגוסס נמי הרי הוא כמת לדעת כמה פוסקים ואפ"ה כל שמינה אותו לשליח קודם שהיה גוסס, דהשליח במקומו אפילו אחר שנעשה גוסס, וע"ש פר"ח. ונראה לי בזה דנהי דשלוחו כמותו אפילו אחר מותו, כיון דאיהו גופיה אילו בעי לשחרר את עבדו אחר שמכרו אותו לאחרים אפילו כבר עשה שליח לשחרר עבדו וקודם שנתן השליח שחרורו חזר ומכרו לאחר תו לא מצי שליח לשחררו כיון דאיהו גופיה אין לו רשות בו וכאחר הוא, וכן באשה כיון דמיתת הבעל מתיר ותו לא אגידא ביה כלל, ומש"ה לא אמרינן ביה שלוחו כמותו כיון דאיהו גופיה אחר שמת לית ליה רשות כלל לא בעבד ולא באשה וכמ"ש, אבל בנשתטה או בגוסס כיון דאכתי זה עבדו וזו אשתו אלא שמחוסר דעת ויד לגרש, ולכן השליח שכבר נעשה

במקומו והשליח בר דעת ושלוcho כמותו. וכן נראה מדברי רש"י פ"ק דגיטין שם דף י"ג במשנה שם לא יתנו לאחר מיתה ז"ל, דגיטא לא הוי עד דמטי לידיה וכי מטא לידיה הא מית משחרר ופקעה ליה רשותיה עכ"ל. וכ"כ רש"י פ"ק דגיטין דף ט' (ע"ב) ז"ל, לא יתנו לאחר מיתה וכו' וכיון דמית קודם תו לא הוי שחרור דנפקא ליה רשותיה מיניה וחייל עליו רשות יורשין עכ"ל. והיינו כמ"ש כיון דכבר יצא העבד מרשותיה ונכנס לרשות יורשין, וכה"ג בעושה שליח לשחרר ומכרו לאחר דתו לא מהני שלוחו לשחרר כיון דכבר יצא מרשותו, והיינו נמי טעמא דאשה דכבר יצאה מרשותו במיתת הבעל וכמ"ש, ומדכתב רש"י טעמא משום דפקע רשותיה ונכנס לרשות יורשין, ותיפוק ליה דלאחר מיתה ליכא משלח, משמע דס"ל לרש"י נמי כשיטת הרמב"ם בנשתטה קודם נתינה הוי שליחות ומתניתין דלא יתנו לאחר מיתה משמע דאפילו מן התורה פסול.

וכן נראה לענ"ד מוכח דאפילו אחר מיתת המשלח שליחות לא בטל ונכנס השליח החי במקומו, דהא קי"ל בשליח שחלה דעושה שליח אחר וכמבואר בפרק כל הגט (גיטין כט, א), ואף על גב דשליח שני מכח שליח הראשון בא ושליח דראשון הוא, מדכתב מוהר"ם פדאוה בסדר הגט (אות י') דאם שליח הראשון מבטל שליחות השני הרי השליחות בטל ע"ש, והובא בט"ז באה"ע סימן קמ"א (סקכ"ו), ועיין משנה למלך פ"ו מגירושין (הט"ז), וא"כ היכא דמת (משלח) [השליח] הראשון היכי נותן שליח השני (ע"ש באה"ע סימן קמ"א סעיף מ"א), אלא ודאי דשליחות לא בטל אפילו אחר מות הראשון, וטעמא דמתניתין הנזכרת דלא יתנו לאחר מיתה היינו משום דפקע רשותיה וכאחר דמי.

ואכתי יש מקום עיון לפי זה דשליחות לא בטל אפילו אחר מות המשלח אלא משום דפקע רשותיה וכמ"ש דנכנס לרשות יורשין, א"כ למ"ד עדיו בחתומיו זכין לו ואם נתן לאחר בין חתימה לנתינה ומטא לבסוף ליד הראשון עדיו בחתומיו זכין לו למפרע וכמבואר פ"ק דמציעא דף י"ג (ע"א), וא"כ גבי עבד דזכות הוא לו נימא עדיו בחתומיו זכין לו למפרע כיון דמטא לידיה לבסוף כיון דשלוcho כמותו והרי הוא כאילו הרב מוסרו עכשיו לידו, ואי משום דכבר פקעה רשותו ונכנס לרשות יורשין, והא אפילו מכרו לאחר נמי עדיו בחתומיו זכין לו למפרע כל דמטא לידיה בסוף. מיהו לפי מ"ש בטור סימן (מ"ה) [ס"ה] (סעיף ט"ו) דלא אמרינן בשטר שחרור עדיו בחתומיו זכין לו ניחא, ועיין ש"ך סימן (ת"ה) [מ"ה] שם ס"ק ל"ג, אלא דגם בשטר מתנה משמע דלא יתנו לאחר מיתה ע"ש פ"ק דגיטין דף ט' (ע"ב) דפריך ותו ליכא והא איכא האומר תנו גט זה לאשתי כו' לא יתנו לאחר מיתה, ומשני כי קתני מלתא דליתיה בשטרות מלתא דאיתא בשטרות לא קתני, דשלחו רבנן משמיה דר' אבהו כו' שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת אין כותבין ונותנין לאחר מיתה כו' ואין שטר לאחר מיתה, וכתב רש"י ז"ל, ואין שטר מקנה לאחר מיתה דהא פקעה ליה רשותא דנותן ע"ש, וגבי שטר מתנה נימא עדיו בחתומיו זכין לו דמהני ליה אפילו פקעה רשותא דנותן בין חתימה לנתינה. ואפשר דסוגיא אזלא למ"ד דלא אמרינן עדיו בחתומיו זכין לו והוא פלוגתא פ"ק דמציעא דף י"ג בין אב"י לרב אסי ע"ש:

רא"ש מסכת קידושין פרק ד סימן טז

דקדק רבינו יואל ז"ל מבונ"א דגוסס אינו מגרש את אשתו אף על פי שהוא מיושב בדעתו כיון שאינו יכול ליתן מתנה דונתן בידה כתיב ובעינן דחזי לנתינה והא דתנן בתוספתא אהלות ובמסכת שמחות (פ"א) הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו נוחל ומנחיל וזוקק ליבום ופוסט מן היבום היינו מידי דממילא ולא שיעשה מעשה כמו נתינת הגט ומתנה דלענין זה הוי כמת גמור והא דאמרינן בפ' כל הגט (דף כח א) המביא גט והניחו זקן או חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים וקאמר עלה בגמ' לא שנו אלא בזקן שלא הגיע לגבורות וחולה שרוב חולים לחיים אבל הגיע לגבורות וגוסס שרוב גוססים למיתה לא. מיירי כשקבל השליח הגט קודם שהיה גוסס וכשהלך השליח נעשה גוסס אבל בשעה שהוא גוסס לא היה יכול לעשות שליח לגרשה ...

ור"י אומר שהוא כחי לכל דבריו וגיטו גט ומתנתו מתנה כדברי רשב"ם.... והא דכל הגט {ששליח שלו יכול ליתן הגט} ראייה גדולה היא דדוקא בגוסס חיישינן שמא מת משום דרוב גוססים למיתה אבל אם יודע שהוא עדיין כמו שהניחו היה נותנו אף על פי שהוא גוסס ואם לאו בר נתינה הוא משום דחשיב כמת אפילו שלוחו נמי לא מצי יהיב ליה

שו"ת אבני נזר חלק חושן משפט סימן קלד

בדבר מ"ש הרמב"ן (סו"פ התקבל [גיטין עא ע"א] הובא בר"ן שם) דמינוי שליח שלא בפניו לא מהני בכתיבת הגט שיהי' במקום הבעל שיחשב לשמה. ודבריו בלתי מובנים. נ"ל קצת טעם בדבריו. דהנה ענין שליחות יש לפרשו בשני דרכים. או שהמשלח נותן רשות לשליח לעשות כלשון המשנה (קדושין ע"ט ע"א) וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה וכן בתרומות הנותן רשות לשלוחו לתרום ובזה נתרקן רשות המשלח לשליח. או שמעשה השליח כאילו המשלח עשהו שיד השליח נעשית ידו של המשלח. וכזה יראה ענין שליחות במצוות דנחשב שהמשלח עשה המצוה. וז"ש הרמב"ן דבגט אי אפשר שיכתוב לשמה רק מי שבידו לגרשה. ע"כ א"א לשליחות להועיל משום שהבעל נתן לו רשות לכתוב דמ"מ לא חשוב שכתב לשמה כיון שאין בידו לגרשה. כהא דאמר ביבמות (נ"ב ע"ב) ולאשה בעלמא אינו גט מפני שאין בידו לגרשה ועי' רמב"ם (פ"ג מגירושין ה"ו). וע"כ שיד שליח נעשה ידו של משלח וכאילו הבעל כתבו:

והנה אם תוכל השליחות לחול בלתי ידיעת שליח נראה דתלוי בהנ"ל. דאי משום נתינת וריקון רשות לשליח א"צ דעת שליח כמ"ש הרשב"א (פרק הזורק [גיטין עח ע"א]) היכי דאיכא דעת אחרת מקנה א"צ כוונה לקנות. אך שתחשב יד שליח כידו של בעה"ב ודאי אי אפשר שלא מדעת השליח: